

R E C E N Z I J O S

Filosofinė poetika, poetinė filosofija ar filosofinė poezija?

Tomas Kačerauskas. *Filosofinė poetika*. Vilnius: Versus aureus, 2006.

Aristotelio terminu „poetika“ šiandien vadinama literatūros mokslo šaka, nagrinėjanti poetinės kūrybos formas ir stilistines priemones. Kartais – dar ir filosofų pamąstymai apie poeziją, teksto rašymą ar meną apskritai. Bet tai – paprasta poetika, o filosofinė poetika – Tomo Kačerausko monografijos objektas – poetinių tekstų analize ar samprotavimais apie ją apsiriboti neketina. Jos užmojai didesni ir drąsesni – žengti anapus, pačion tikrovėn, paliesti ją ir pasakyti šį bei tą esmingo apie betarpišką daikto ir žodžio ryšį: „Filosofinei poetikai [...] rūpi tai, kas yra už teksto, kaip per jį iškyla egzistencinė tikrovė ir kaip suprantamas tekstas egzistencijos šviesoje“ (p. 9).

Drąsa – neabejotinai filosofinė dorybė, tačiau poreikis teoriškai pateisinti kiekvieną žingsnį – dar labiau, todėl, prisipažinsiu, truputėlį keista 2006 metais sutikti discipliną, kuri kaip niekur nieko manosi tebežengianti tvirtu grindiniu nepastebėdama, kad jo akmenis seniai išklubino postanalitikai ir poststruktūralistai (galima su jais nesutikti, galima mėginti grindinį sutaisyti, bet bent jau pastebėti, kad kažkas jį ardo, ir reaguoti *noblesse oblige*, „padėtis įpareigoja“). Užtekstinė, nekalbinė tikrovė JAU nebėra neproblemiška sąvoka. Ji – SAŲVOKA, ŽODIS, kaip ir viskas, ką apie tą užtekstiškumą sakome, todėl, prieš leidžiantis pasitikti Tikrovės paskui filosofinę poetiką, labai norėčiau išklausti loginę galimybės paliesti tikrovę „pačią savaime“, sterilią nuo žodžių ir kabučių, gynybą. Monografija, deja, jos nežada – tiesiog daro prielaidą, kad skaitytojai supras: YRA žodžiai ir dar YRA daiktai – tereikia pažvelgti anapus žodžių ir pamatyti bei paanalizuoti „kūrybišką jų sambūvį“.

Monografijos tikslas taip pat ambicingas: pateikti „naują visuminį požiūrį“, kuris į vieną integralią filosofinės poetikos visumą sujungtų egzistencijos filosofiją, hermeneutiką, fenomenologiją, egzistencinę teologiją ir antikos bei krikščioniškosios tradicijos klasikų (taigi visus, kas tik kada nors ką nors rašė iš filosofinės perspektyvos apie kūrybą, tekstus ar kalbą) ir šių jungtinių pajėgų dėka leistų interpretuoti „kultūrą kaip žmogaus kūrybos visumą“ (p. 10–11). Pastangų dedama tikrai nemažai, analizuojami ir palengva sintetinami labai skirtingų autorių (Platonas, Aristotelis, Tomas Akvinietis, Kierkegaardas, Nietzsche, Husserlis, Heideggeris, Sartre'as, Ricoeuras, Bultmannas, Jungelis) tekstai, tačiau paties „visuminio požiūrio“ poreikis taip ir lieka neaiškus: kas iš to, jei ir pavyks nušlifuoti suspausti į vieną glaudžią gretą minėtus klasikų? Kodėl visų šių srovių sintezė *a priori* laikytina vertingesne už atskirą jų egzistavimą? Ką laimime ieškodami jungčių ir minimalizuodami skirtumus bei nesutarimus? Naratyvą, pranešantį filosofų bendruomenei džiugią žinią, kad, nepaisant smulkių nesutarimų, „iš tiesų visais laikais visi intelektualinio lauko darbininkai dirbo bendrame lauke, vardan bendro tikslo“? Galbūt, bet kodėl juo turėtume džiaugtis? Jei tai pažadas teorinio modelio, praversiančio „visuminei kultūros analizei“ – vėlgi nelabai aišku, pirma, kodėl tą kultūrą būtina analizuoti kaip visumą, antra, kuo konkrečiai tokia analizė skirtųsi nuo, tarkime, fenomenologinės ar hermeneutinės (tai irgi modeliai, pateikiantys

bendrą žvilgsnio į visus galimus artefaktus perspektyvą), trečia, kokia tiksli sąvokos „visuminis“ reikšmė (ką ji nurodo – artefaktų visumą, analizės įvairiapusiškumą ar visus svarbius teorinius pasiekimus apimančią sintetinį modelio pobūdį?).

Apskritai, visumos, bendrumo, panašumo paieškos šioje knygoje nustelbia analitinius pjūvius: nuolat fiksuojama ir primenama, kuo filosofinė poetika siejasi su ta ar kita disciplina, o skirtumai dažniausiai praslysta neišryškinti ar neįvardyti – ryšys mezgamas ribų braižymo sąskaita. Tekstą kuria ne polemikinė energija, ne problemos sprendimo intriga, ne noras ginti, kritikuoti ir įrodyti, o daugybė pakartojimų, grįžimų į tą pačią vietą, mėginimai priminti ar performuluoti, taip ir nepateikiant tikslų definicijų (pvz., filosofinė poetika įvairiose vietose apibrėžiama kaip „visuminis filosofinis požiūris“, „kūrybinis ir demokratiškas požiūris į kultūrą“, „kūrybinė pasaulėvaizdžio peržiūra“, „kūrybiniai žmogaus egzistencijos principai“, „kūrybiško žmogaus sambūvio apmąstymas“, „demokratiškas nukreiptumas į Kitą“, „teksto interpretacija egzistencijos šviesoje“ ir pan., vis kaitaliojant ir kūrybiškai derinant sudedamąsias šių kalbinių išraiškų dalis). Tipiška citata: „Taigi filosofinė poetika – tai kūrybinga horizontali žiūra, poetiniu įvykiu leidžianti atpažinti savo žmogaus sambūvį pasaulyje. Filosofinė poetika suponuoja kalbinį žmogiškos visumos supratimą poetine iš-stova.“ (p. 252).

Knyga parašyta vaizdinga lietuvių kalba, kupina pleonazmų, naujadarų ir (kaip ir dera prof. Arvydo Šliogerio mokiniui) lengvai atpažįstamų šliogerizmų – šiuo atžvilgiu, ji labiau primena poetinį, nei filosofinį produktą, forma puikiai atitinka turinį (jei toks ir yra autoriaus sumanymas). Filologine prasme tekstas laimi, tačiau analitinės pakraipos intelektualams gali kilti keblumų mėginant suvokti tikslią persiklojančių apibrėžimų ir sąvokų, beveik virstančių vaizdiniais, reikšmę ir skirtumus nuo įprastesnių jų analogų (tarkime, būtų įdomu ir naudinga įvade sužinoti, kuo skiriasi „judra“ nuo „judrumo“ arba „kreiptis“ nuo „nukreiptumo“ – kad nenutiktų taip, kaip rašo autorius: „Vis dėlto atvirumas nevirs sutikties įvykiu, jeigu jis nebus kreiptis“, p. 26). Nors kaip benutiktų, užmojis pasakyti kažką nauja, sukurti discipliną, pasiūlyti savą klasikų interpretaciją – retas ir gerbtinas mūsų neambicingoje filosofinių diskusijų erdvėje.

NIDA VASILIAUSKAITĖ
Vilniaus Gedimino technikos universitetas